Obsah

9 Edičná poznámka

11 AD MARGINEM slovníka divadelnej kritiky

37 Heslár divadelných kritikov a publicistov

41 Skratky mien autorov hesiel

43 Heslá

529 Zoznam pseudonymov a šifier

AD MARGINEM
Slovníka divadelných kritikov a publicistov

Vladimír Štefko

V roku 530 pred naším letopočtom prišiel z Ikárie do Atén muž menom Thespis. Účinkoval v zbore na veľkých dionýziách, kde sa na počesť boha Dionýza recitovalo, spievalo, tancovalo. To všetko „podopreté" hojným popíjaním vína. O štyri roky zaznamenali doboví historici, že vystúpil na svojej plochej káre už ako sólista. Odtiaľ pojem Thespidova kára. Na svojich predstaveniach posilnil dialóg so zborom, zaviedol druhého herca a pridal masky a rekvizity. Neskorší bádatelia ho označili za otca antickej tragédie. A Thespidov dar ľudstvu, dodnes nazývaný divadlo, sa ukázal ako skvelý vynález. Meniac sa prežil až do dnešných dní. Mimoriadne dôležitý bol ešte jeden fenomén – rituály, slávnosti na počesť bohov sa premenili na reflektovanie človeka a spoločnosti. Základnou témou už nebola prosba o podporu ľudského lopotenia, ale zápas s osudom, ktorý určovali bohovia. Človek sa začal zaujímať o seba, hľadať svoje korene, existenčné miesto v zložitostiach sveta. A našiel sa hneď aj prvý kritik – básnik a politik Solón obvinil Thespida, že svojimi predstaveniami ľudí klame, že predkladá publiku nepravdivý obraz. No ak sa Thespidom začínajú dejiny divadla, Solónom sa dejiny divadelnej kritiky nezačínajú. Nevytvorili sa k tomu dva základné fenomény. Po prvé, divadlo sa hrávalo príležitostne. Pravdaže v Rímskej ríši, ktorá kultúru, teda aj divadlo prebrala od Grékov, sa hrávalo už častejšie, ba okrem klasických amfiteátrov stavali už aj kamenné divadelné budovy, ale predsa len nie tak často a systematicky. A po druhé, neexistovali možnosti, kde a ako zverejňovať komentáre k predstaveniam. Divadelné udalosti a osobnosti zaznamenávali len historici. A keď sa v Rímskej ríši stalo kresťanstvo dominantným, divadlo takmer zaniklo. Paradoxom je, že v stredoveku začalo ožívať práve na báze kresťanských hier. Zopakujeme, že záujem o komentovanie divadelnej udalosti nastal až v renesancii, ktorá sa upäla práve na antický odkaz. V šestnástom storočí, najprv v Londýne, potom v Paríži a v ďalších veľkých mestách Európy sú už divadlá pevnou a atraktívnou súčasťou spoločenského života. Ďalšou historicky významnou udalosťou bol Gutenbergov vynález tlače. Využívali ho aj autori divadelných kritických statí, keď ich vydávali ako skromné polemické tlače. V okamihu, keď sa informácie stávajú tovarom, o ktoré bol z hospodárskych i politických dôvodov záujem, vznikajú noviny. Až tam sa vytvoril priestor pre písanie o divadle ako spoločenskom, kultúrnom fenoméne. Divadelná publicistika a kritika sa stali organickou súčasťou divadelnej kultúry.

Heslár divadelných kritikov a publicistov

B

Bachleda Stanislav
Bakošová-Hlavenková Zuzana
Ballo Fedor
Ballo Ivan
Baník Anton Augustín
Bánová Jolana
Bartek Henrich
Bartko Emil
Belnay Ján
Bezek Kazimír
Blaho Jaroslav
Blaho Vladimír
Blahová-Martišová Elena
Blahynka Miloslav
Bokes František
Bokesová Zdenka
Brtáň Rudolf

C

Císař Jan
Clementis Vladimír

Č

Čahojová Božena
Čavojský Ladislav

D

Dlouhý Oleg
Dobšinský Pavol
Dohnány Mikuláš
Dostalík František
Dvořák Jozef

F

Fehér Mikuláš
Felix Jozef
Ferko Tibor
Fiala Leopold
Fuchs Aleš

G

Gajdošová Eva
Galanda Igor
Garaj Ján Karol
Gašpar Tido J.
Glocková Mária
Gregorová Hana

H

Hallon Ľubor
Haluzický Bohumil
Hamaliar Ján Igor
Hanka Jaroslav
Hirš Peter
Hoffmann Ferdinand
Horák Karol
Horejš Antonín
Hoza Štefan
Hrabovská Katarína
Hroncová Silvia
Hrušovský Ján
Hubová Dagmar
Hušková Jindra

CH

Choma Branislav

SEDLÁK, Ján

21. 4. 1914 VEĽKÁ LODINA, OKRES KOŠICE – 24. 3. 2007 BRATISLAVA

literárny historik a teoretik, divadelný kritik, divadelný dramaturg, publicista, prekladateľ, redaktor, pedagóg

Pseudonymy/šifry: E. D. Klas, Ján Holický, Ján S. Lodinčan, Martin Hrab, -js-, J. S., -jsk-, S-ám

Ľudovú školu navštevoval vo Veľkej Lodine. V roku 1934 zmaturoval na gymnáziu v Košiciach. Na Filozofickej fakulte Slovenskej univerzity v Bratislave (dnes Univerzita Komenského) študoval slovenčinu a francúzštinu. V roku 1936 absolvoval študijný pobyt na Jagelovskej univerzite v Krakove a na pomedzí rokov 1937/1938 absolvoval jeden semester na parížskej Sorbone, kde študoval francúzsku literatúru. V roku 1940 získal doktorát z filozofie. V rokoch 1938 – 1941 pôsobil ako stredoškolský profesor v Bratislave a v Trnave. V roku 1940 bol tajomníkom Miestneho (bratislavského) odboru Matice slovenskej. V 1941 – 1945 bol dramaturgom činohry Slovenského národného divadla, kam nastúpil po F. Hoffmannovi. V rokoch 1940 – 1943 redigoval časopis katolíckych študentov *Rozvoj* a 1943 – 1944 revue *Kultúra*. V rokoch 1945 – 1948 bol dramaturgom Slovenského filmu, 1948 – 1954 stredoškolským profesorom na dievčenskom a pedagogickom gymnáziu, 1954 – 1958 bol pracovníkom Štátneho pedagogického ústavu, kde v roku 1955 založil časopis *Slovenský jazyk a literatúra v škole*, ktorý do roku 1958 aj redigoval. V rokoch 1958 – 1961 opätovne učil na rôznych bratislavských stredných školách. V rokoch 1961 – 1979 prednášal na Pedagogickej fakulte Univerzity Komenského (v tom čase sídlila v Trnave), v roku 1966 získal titul kandidát vied (CSc.) a titul docenta v odbore dejiny slovenskej literatúry. Manželka Božena Sedláková, prekladateľka z poľského jazyka.

Literárna činnosť J. S. bola veľmi bohatá. Písal články, črty, recenzie do rozličných novín už počas štúdií. Začínal v detskom časopise *Orlík*, v časopise *Slovenský ľud* a v mesačníku *Vesna*. Ako študent prispieval do časopisu *Svoradov* pod pseudonymom Ján S. Lodinčan recenziami kníh a beletristickými textami a ako sporadický divadelný recenzent do *Slovenského denníka*. Od polovice tridsiatych rokov pravidelne prispieval do *Slovenskej politiky*, *Slováka*, *Postupu* a *Kultúry*. Jeho prvou publikovanou literárnou prácou bola monografia *Literárne dielo Tichomíra Milkina* (1941). V tom istom roku mu vyšla aj monografia *Básnický profil Andreja Žarnova*. Zozbieral a autorsky upravil slovenské ľudové rozprávky *V začarovanej krajine* (1943); *O kráľovi, ktorému sa jedno oko smialo, druhé plakalo* (1943); *O zlatom vtáčikovi* (1945); *Fuk do diery* (1946). V roku 1969 vydal román pre mládež *Vzrušenie*. V rámci literárnovedného výskumu sa venoval autorom a dielam francúzskej a poľskej literatúry, najmä próze a dráme (H. de Balzac, A. Daudet, M. Dąbrowska, L. Kruczkowski, W. S. Reymont a i.). Bol aktívny

aj v oblasti prekladateľstva, preložil okolo päťdesiat diel z francúzštiny a poľštiny (spolu s manželkou B. Sedlákovou) autorov, ako napríklad A. Daudet, H. de Balzac, G. Duhamel, J.-P. Sartre, A. Fredro, J. Putrament, J. Iwaszkiewicz, S. Żeromski, S. Mrożek.

Venoval sa aj teórii vyučovania literatúry, je autorom učebníc literatúry pre stredné školy, skrípt pre vysokoškolákov *Rozprávka, povesť, poviedka v literatúre pre mládež* (1971), *Epické žánre v literatúre pre mládež* (1972) a učebnice *Osobnosti a diela vo svetovom realistickom románe* (1975). Ako dramaturg Slovenského filmu spolupracoval na filmoch *Varúj!* (1947), *Bílá tma* (1948), *Čertova stena* (1948). Bol editorom zborníka *Ako písať pre film* (1947). V roku 1992 mu vyšla kniha memoárov *K problémom činohry Národného divadla v období Slovenského štátu 1941 – 1945* a v roku 1994 memoáre *Moje polstoročie*. Obe knihy sprostredkúvajú cenné spomienky na významné obdobie rozvoja slovenskej divadelnej kultúry.

J. S. patril medzi literárne vzdelaných a rozhľadených kritikov. Divadelné kritiky publikoval od roku 1939 v denníku *Slovák* aj počas svojho pôsobenia v SND. Jeho recenzie mali publicistický ráz. Charakterizoval ho väčší príklon k divadlu tradičnejšieho, psychologicko-realistického ladenia. Zo svojej pozície dramaturga informoval o svetovej dramatickej tvorbe a prinášal dramatické interpretácie a ideovo-estetické rozbory hier. Často sa so svojimi názormi dostával do konfliktu s inými kritikmi, najmä so Z. Rampákom. Podľa J. S. mala kritika vychovávať umelcov aj publikum. Kritik mal byť podľa neho vzdelaný, literárny rozbor dramatického diela nemal byť iba literárnovednou analýzou, ale mal zahŕňať aj dramatické (divadelné) kvality literárneho textu.

Počas svojho pôsobenia na poste dramaturga v činohre SND sa J. S. zaslúžil o udržiavanie a posilňovanie zástoja súčasnej slovenskej dramatiky (I. Stodola, P. Zvon, J. Poničan, H. Zelinová). Mal významný podiel (spolu s J. Felixom, jeho nasledovníkom) na rozvoji prekladovej dramatiky z rôznych svetových literatúr, pri výbere ale musel akceptovať prísne ideologické obmedzenia. Napriek tomu sa mu počas jeho pôsobenia podarilo priblížiť divákom súčasnú svetovú drámu.

M. D.

Výberová bibliografia autora:

SEDLÁK, J. Úspech Hviezdoslavovej tragédie. In *Slovák*, 28. 9. 1937, roč. 19(3), č. 221, s. 4.

J. S. Mohutná dramatická trilógia v SND. In *Slovenská politika*, 17. 12. 1940, s. 5.

J. S. Major Barbora v SND : satira od Bernarda Shawa. In *Slovenská politika*, 30. 1. 1941.

SEDLÁK, Ján. Dramaturgické problémy. In *Slovák*, 24. 5. 1942, roč. 24, č. 117, s. 17 – 18.

SEDLÁK, Ján. Pred prvou činohernou premiérou v ND. In *Slovák*, 5. 9. 1942, roč. 24, č. 202, s. 7.

SEDLÁK, Dr. Ján. Slovenské divadlo [výťah]. In *Javisko*, november 1943, s. 3 – 5.

SEDLÁK, Ján. *K problémom činohry Národného divadla v období Slovenského štátu 1941 – 1945 : spomienky dramaturga*. Bratislava : Národné divadelné centrum, 1992. 123 s. ISBN 80-85455-05-6.

Výberová literatúra o autorovi:

PROCHÁZKA, Miro – SEDLÁK, Ján. Bilancia činohry Národného divadla : pohľad na divadelnú sezónu ND 1941 – 42 [rozhovor]. In *Slovenská politika*, 24. 6. 1942, s. 6.

SEDLÁK, Ján. *Moje polstoročie : rozbehy cez úskalia*. Bratislava : Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 1995. 325 s. ISBN 80-88735-16-5.

(šah). Ján Sedlák – 90 : (pripomíname si). In *Slovenské pohľady*, 2004, roč. IV.+120, č. 4, s. 158.